

OSOBA V PRÁVNÍM SMYSLU
ČLOVĚK, PRÁVNÍ OSOBNOST, SVÉPRÁVNOST,
ZASTOUPENÍ A PODPŮRNÁ OPATŘENÍ
PŘÍBUZENSTVÍ A DALŠÍ STATUSOVÁ PRÁVA RODINNÁ
OSOBY BLÍZKÉ

Tento sylabus slouží jako vzdělávací materiál pro potřeby předmětu MP410Zk Občanské právo III a MP311Z Občanské právo II. Výčet informací v tomto sylabu není vyčerpávající. Pro závěrečné a postupové zkoušky v kontextu uvedených předmětů může být proto samotný sylabus nedostačující

Úvodem

Osobou v právním smyslu je každý **člověk**, který má **právní osobnost**. Historicky však každý člověk osobou v právním smyslu nebyval, viz římské právo, koncepce *persony*.

Občanský zákoník pro označení člověka užívá zejména termín **fyzická osoba** s tím, že od právní osobnosti a svéprávnosti člověka (viz níže), resp. jeho jmění, se odvozuje koncept **právnických osob** jako umělých útvarů. K tomu viz jiný sylabus.

Ustanovení upravující **postavení osob**, tedy právní osobnost (§ 15 odst. 1 ObčZ), svéprávnost (§ 15 odst. 2 ObčZ), zletilost (§ 30 ObčZ), osoby blízké (§ 22 ObčZ), zastoupení (§ 436 a násl. ObčZ), jméno (§ 77 ObčZ), bydliště (§ 80 ObčZ), ochranu osobnosti člověka (§ 81 a násl. ObčZ) apod. patří mezi základy obecného soukromého práva. Tyto termíny, společně s dalšími pojmy rodinného práva, kupř. jako matka (§ 775 ObčZ), otec (§ 776 a násl. ObčZ) či příbuzný (§ 771 a násl. ObčZ) jsou významné pro každého člověka, neboť utváří jeho **civilní, resp. rodinný status**, což je podstatné pro celý právní řád.

Byť je soukromé právo ovládáno zásadami „*je dovoleno vše, co není zakázáno*“ a „*autonomií vůle*“ a převažují v něm dispozitivní normy, statusové poměry jsou upraveny **kogentně**, tj. nelze se od nich odchýlit (viz § 1 odst. 2 ObčZ). Je tomu tak proto, že je třeba ctít **veřejný pořádek**, jehož účelem je vyloučení nebo omezení nebezpečí veřejné poruchy, a tím přispění k právnímu bezpečí jako obecnému blahu.

1. Právní osobnost

Právní osobnost je **způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti** (§ 15 odst. 1 ObčZ). Zákon stanoví, že **člověk má právní osobnost od narození až do své smrti** (§ 23 ObčZ). Toto pojetí vychází z **přirozenoprávní teorie, dle které má každý právo na to, aby byla uznána jeho osobnost** (*lat. Quisque ius habet suam iuridicam personam in omnibus locis accipi.*). Občanský zákoník toto právo pouze chrání (§ 19 ObčZ). Je zakotveno, že **každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu**. Zákon přirozená práva uznává v určitém rozsahu a stanoví způsob jejich uplatňování a **způsob jejich ochrany** (§ 19 odst. 1 ObčZ). Přirozená práva spojená s osobností člověka **nelze zcizit a nelze se jich vzdát**; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu (viz také § 16 ObčZ). Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku (§ 19 odst. 1 ObčZ).

Po narození musí být **každé dítě zapsáno v knize narození, kterou vede matriční úřad** (srov. čl. 7 ÚPrDt). Do matriky se zejména zapisuje jméno a příjmení dítěte, datum jeho narození, pohlaví a jména a příjmení jeho rodičů (§ 14 MatrZ).

Zvláštní ustanovení obsahuje zákon pro *nascitura*. Na **počaté dítě** se hledí jako na **již narozené**, pokud to **vyhovuje jeho zájmům**. Zákon dále stanoví vyvratitelnou domněnku, dle které se má za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však dítě živé, zákon stanoví fikci, na základě které je třeba na ně hledět tak, jako by nikdy nebylo (§ 25 ObčZ).

Pro **stanovení smrti** člověka stanoví zákon dva způsoby, a to

a) důkaz smrti a

b) domněnku smrti.

Ad a) Jde-li o důkaz smrti, je uvedeno, že smrt člověka se prokazuje

- **úmrtním listem** vystavenou po prohlédnutí **těla mrtvého** stanoveným způsobem (§ 26 odst. 1 ObčZ);
- **rozhodnutím soudu**, nelze-li tělo mrtvého prohlédnout stanoveným způsobem; člověka za mrtvého prohlásí i bez návrhu soud, pokud byl člověk účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem **jeví jako jistá**; v rozhodnutí určí soud den, který platí za den smrti (§ 26 odst. 2 ObčZ; § 54 a násl. ZŘS).

Závisí-li právní následek na skutečnosti, že určitý člověk přežil jiného člověka, a není-li jisto, který z nich zemřel jako první, má se za to, že všichni zemřeli současně (§ 27 ObčZ). To může mít významný dopad zejména do dědického práva, ale i do právního nástupnictví vůbec.

Ad b) Domněnka smrti je zákonem stanovena pro případ, že lze o někom mít důvodně za to, že zemřel (§ 71 odst. 1 ObčZ). Za mrtvého může soud prohlásit

- **toho, kdo byl již prohlášen soudem za nezvěstného** z důvodu, že **opustil své bydliště**, nepodal o sobě zprávu a není o něm známo, kde se zdržuje, a to po uplynutí zákonných lhůt (§ 66 a násl. ve spojení s § 73 a násl. ObčZ);
- **toho, který se stal nezvěstným** tak, že **opustil své bydliště**, nepodal o sobě zprávu a není o něm známo, kde se zdržuje, a po uplynutí zákonných lhůt (§ 74 a § 75 ObčZ).

V rozhodnutí je třeba vždy uveden **den, kdy nastaly účinky prohlášení nezvěstnosti**, což má význam zejména pro uplatnění první domněnky otcovství (viz § 776 ObčZ). Také v rozsudku o prohlášení za mrtvého je nutné určit **den, který se pokládá za den smrti, resp. den, který člověk nepřežil**. To je důležité nejen pro uplatnění první domněnky otcovství (viz § 776 ObčZ), ale zejména pro zánik manželství či registrovaného partnerství (§ 71 odst. 2 *in fine* ObčZ). Zákon totiž stanoví, že na člověka, který byl prohlášen za mrtvého, se hledí, jako by zemřel (§ 71 odst. 2 ObčZ).

Byl-li člověk prohlášen za mrtvého, nevylučuje to důkaz, že zemřel dříve nebo později, anebo že je ještě naživu. **Zjistí-li se, že je někdo naživu, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží *ex lege*** (nicméně rozhodnutí bude zrušeno dle § 64 ZŘS); manželství nebo registrované partnerství se však neobnovuje. Obdobně se postupuje tehdy, byl-li proveden mylný důkaz smrti (§ 76 ObčZ).

I úmrtí **musí být zapsáno ve veřejných knihách**, tj. v knize úmrtí vedené matričním úřadem (viz § 21 a násl. MatrZ).

2. Změna pohlaví

Změna pohlaví člověka je novým pojmem občanského zákoníku (§ 29 ObčZ). Je

stanoveno, že **nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů na základě zvláštního zákona** (viz § 21 ZdravSpecSl). Může o ni **písemně požádat** jen osoba starší 18 let, která nežije v manželství či registrovaném partnerství anebo obdobném statusovém poměru. Mezi další předpoklady patří zejména jednoznačně stanovená **porucha sexuální identifikace**, tj. trvalý nesoulad mezi psychickým a tělesným pohlavím, kladné stanovisko odborné komise a prokázaná schopnost žít jako jiná osoba.

Z povahy věci vyplývá, že se jedná o **dlouhodobý proces**, jehož výsledkem je přeměna ženy na muže, resp. muže na ženu. Právní řád **nezná neutrální pohlaví**. Nicméně, matriční předpis pro tyto účely stanoví, že osobě, která podstupuje změnu pohlaví, lze zapsat na její návrh **neutrální jméno a příjmení** (§ 72 odst. 5 MatrZ).

V zákoně je zakotvena vyvratitelná domněnka, dle které se má za to, že **dnem změny pohlaví je den uvedený v potvrzení** vydaném poskytovatelem zdravotních služeb (§ 29 odst. 1 *in fine* ObčZ). Je-li změna dokonána, resp. proveden chirurgický zákrok při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů, zapíše se změna pohlaví do knihy narození osoby, které se týká, a bude vydán **nový rodný list**.

Příklad: Pan Jan Novák se rozhodl změnit své pohlaví. Nejprve se rozvedl se svojí ženou Evou, neboť tak stanoví zvláštní zákon. Jakmile započal hormonální léčbu, byl oprávněn používat jméno René Wallo. Po úspěšném provedení chirurgických zákroků bylo lékařským týmem vydáno potvrzení, že byla změna pohlaví dokončena, což mělo za následek změnu v knize narození, kde byl původně tento člověk zapsán. Matriční úřad mu vydal další nový rodný list, kde bylo zapsáno ženské pohlaví a jméno Renata Svobodová.

Zákon dále stanoví důsledky změny pohlaví (§ 29 odst. 2 ObčZ). Především je uvedeno, že

- a) **změna pohlaví nemá zásadně vliv na osobní stav (status) člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry** (tj. člověk dále zůstává příbuzným, dítětem svých rodičů, sourozencem a zejména rodičem svých dětí, prarodičem svých vnuků apod.);
- b) **změnou pohlaví však zaniká manželství nebo registrované partnerství**, byla-li změna provedena v zahraničí, neboť zvláštní zdravotní zákon stanoví, že změnu nelze provést osobě, která uzavřela manželství či vstoupila do registrovaného partnerství či obdobného svazku (§ 21 odst. 2 ZdravSpecZ);
- c) **o povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství zaniklo, rozhodne soud**

podle pravidel stanovených pro období po rozvodu; jde jak o povinnosti a práva ke společnému dítěti a o majetkové povinnosti a práva v době po zániku manželství; soud rozhodne, a to i bez návrhu, jak bude každý z rodičů napříště o společné dítě pečovat, plnit svoji vyživovací povinnost a s dítětem se stýkat; obdobně soud rozhodne i o povinnostech a právech bývalých registrovaných partnerů (viz dikci „*obdobně platí ...*“ v § 3020 ObčZ).

3. Jméno

V návaznosti na zápis dítěte matričním úřadem je povinností a právem rodičů dát dítěti jméno v souladu s veřejnoprávními předpisy. Blíže viz MatrZ. Jde-li o příjmení dítěte, je odvozeno od příjmení jeho rodičů (pravidla viz § 860 ObčZ).

Zákon stanoví, že jméno člověka je jeho **osobní jméno a příjmení**, popřípadě jeho další jména a rodné příjmení, která mu podle zákona náležejí, a že **každý člověk má právo užívat své jméno a příjmení v právním styku**, stejně jako právo na jeho ochranu a na úctu k němu (§ 77 ObčZ). Zákon dále upravuje konkrétní prostředky ochrany proti zpochybnění jména či neoprávněnému zásahu (§ 78 ObčZ) s tím, že obdobně je chráněn i pseudonym (§ 78 ObčZ).

4. Osobnost člověka a jeho tělesná integrita

Zákon chrání **osobnost člověka, včetně všech jeho přirozených práv, zejména život a důstojnost každého člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy** (bez ohledu na věk či svéprávnost) s tím, že **každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého** (§ 81 ObčZ). Další ustanovení upravují **prostředky ochrany** proti dotčení osobnostních práv člověka, které může využít jak o sám, tak po jeho smrti osoba blízká (§ 82 a násl. ObčZ). V rámci následujících ustanovení je zvláštní pozornost věnována podobě a soukromí každého (§ 84 a násl. ObčZ) a duševní a tělesné integritě (§ 91 a násl. ObčZ), resp. ochraně před zásahy.

Výslovně je v této souvislosti stanoveno, že **nezletilý, který není plně svéprávný, může v obvyklých záležitostech udělit souhlas k zákroku na svém těle také sám**, je-li to přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku a jedná-li se o zákrok **nezanechávající trvalé nebo závažné následky** (§ 95 ObčZ; jde např. o vytržení zubu). Má-li být zasaženo do integrity nezletilého, který **dovršil čtrnáct let**, nenabyl plné svéprávnosti, a **který zákroku vážně odporuje**, třebaže zákonný zástupce se zákrokem souhlasí, **nelze zákrok**

provést bez souhlasu soudu. To platí i v případě provedení zákroku na zletilé osobě, která není plně svéprávná (§ 100 odst. 1 ObčZ). Nesouhlasí-li zákonný zástupce se zásahem do integrity této osoby, ač si jej tato osoba přeje, lze zákrok provést na její návrh nebo na návrh osoby jí blízké jen se souhlasem soudu (§ 100 odst. 2 ObčZ). Soudní řízení je upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních (§ 466 ZŘS). Zvláštní zákony stanoví podrobnosti (ZdravSl, ZdravSpecSl).

5. Zletilost

Zákon stanoví, že zletilosti **se nabývá dovršením osmnáctého roku věku** (§ 30 odst. 1 věta druhá ObčZ). Jedná se o den narozenin, resp. jeho počátek (§ 601 ObčZ). Právní řád spojuje se zletilostí celé spektrum důsledků. Je třeba ji odlišovat od plné svéprávnosti, byť zpravidla tyto kategorie splývají.

6. Svěprávnost

Jedná se o nový pojem občanského práva, který byl však používán historickými úpravami. Svěprávnost znamená, že **člověk je osobou svého práva** (*lat. sui iuris*), tj. **je způsobilý nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat k povinnostem, tj. právně jednat** (§ 15 odst. 2 ObčZ). Svěprávnost tak nenáleží každému, na rozdíl od právní osobnosti.

Dále je stanoveno, že každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to je posoudit a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná (§ 24 a § 2922 ObčZ). Svěprávností je dán – mimo jiné – **základ deliktní způsobilosti člověka**, tj. způsobilosti být deliktním dlužníkem (srov. zejm. § 1723 a násl. ObčZ). K tomu blíže viz jiný sylabus.

Podle intelektuální a volní vyspělosti člověka lze rozlišovat:

- a) **plnou svéprávnost,**
- b) **částečnou svéprávnost,**
- c) **omezenou svéprávnost.**

Ad a) Plná svéprávnost

Plná svéprávnost znamená, že **člověk je způsobilý plně nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a plně se zavazovat k povinnostem** (§ 15 odst. 2 ObčZ). Zákon jako **pravidlo stanoví, že plně svéprávným se člověk stává**

- **zletilostí, které se nabývá dovršením věku osmnácti let** (§ 30 odst. 1 ObčZ); před tímto rokem se plné svéprávnosti nabývá
 - **přiznáním svéprávnosti** (§ 37 ObčZ) nebo
 - **uzavřením manželství**; svéprávnost se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné (k tomu viz § 30 odst. 2 ObčZ ve spojení s § 656 ObčZ).

V případě **přiznání svéprávnosti** se někdy používá chybný pojem emancipace (srov. i DZ). Nejde však o vynětí z moci otcovské (*lat. emantipatio*), ale o obdobu přidání či prominutí let (*lat. venia aetatis*). Zákon v této věci stanoví, že **navrhne-li nezletilý**, který není plně svéprávný (resp. jeho zákonného zástupce), aby mu soud přiznal svéprávnost, soud návrhu vyhoví, pokud nezletilý **dosáhl věku šestnácti let**, pokud je osvědčena jeho schopnost **sám se živit a obstarat si své záležitosti** a pokud s návrhem **souhlasí zákonný zástupce nezletilého**. V ostatních případech soud vyhoví návrhu, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého. Máme za to, že těmito ostatními případy mohou být jakékoli situace. Jedinou podmínkou, na které je třeba trvat (ve vazbě na návrh soudu), je **schopnost nezletilého samostatně se soustavně živit a obstarat si své záležitosti**. Jinak by právní úprava postrádala význam. Řízení je upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních (§ 466 ZŘS).

Příklad: Nezletilý Adam, významný dětský herec, nabyl značného jmění, o kterém hodlá do budoucna rozhodovat sám. Má vážné obavy, že jeho otec, vášnivý hazardní hráč a marnotratník, nespravuje jeho jmění řádně. Matka již nežije. Adam si neumí představit, že by tuto agendu zastal někdo z rodiny jako majetkový opatrovník.

Ad b) Částečná svéprávnost

Částečná svéprávnost **náleží dětem, které jsou nezletilé a které nenabýly plné svéprávnosti jejím přiznáním (§ 37 ObčZ) anebo uzavřením manželství (§ 30 odst. 2 ObčZ ve spojení s § 656 ObčZ).** V této věci je tak nutné vycházet

- jak z obecného pozitivního pravidla (§ 31 ObčZ),
- tak z obecného negativního pravidla (§ 36 ObčZ),
- z ustanovení upravujícího jednání dítěte se souhlasem zákonného zástupce (§ 32 ObčZ),
- ze zvláštních ustanovení upravujících provozování obchodního závodu (§ 33 ObčZ),
- z ustanovení stanovících pravidla pro závislou práci (§ 34 a § 35 ObčZ); zvláštní zákon stanoví zákaz závislé práce nezletilého mladšího patnácti let nebo nezletilého, který neukončil povinnou školní docházku; těmto dětem je však dovoleno vykonávat uměleckou, kulturní, reklamní či sportovní činnost;
- z dalších zvláštních ustanovení (viz § 95 a § 100 ObčZ, upravující zásady do tělesné integrity),
- ze zvláštních předpisů (např. § 35 ZdravSl) či z mezinárodních smluv (čl. 6 ÚZvíř).

Svéprávnosti se nabývá z povahy věci **postupně ve vazbě na rozumovou a volní vyspělost.** Jinak tomu bude u novorozenců, jinak u dětí raného školního věku, jinak u středoškoláků. Zákon však na rozdíl od historických právních úprav nestanoví žádné věkové kategorie dětí, např. děti do 7 let, od 8 do 15 let, nad 15 let. Obecné **pozitivní pravidlo** je vyjádřeno **vyvratitelnou domněnkou**, dle které se má za to, že **každý nezletilý**, který nenabyl plné svéprávnosti, **je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku** (§ 31 ObčZ). Jedná se o **objektivní koncepci**, která připouští **protidůkaz** a tím umožňuje zohlednit specifika u konkrétního dítěte daná jeho rozumovou a volní vyspělostí. Zákon tak garantuje na jedné straně jistotu a druhé straně respektuje jedinečnost, individualitu každého dítěte.

Pokud **má dítě způsobilost k určitému právnímu jednání, jedná samo** a právní jednání je platné, vyhovuje-li jinak zákonu.

Příklad: Osmiletý Adam si koupil v knihkupectví za své uspořené kapesné zeměpisný atlas, aby mohl sledovat cestu dobrodruhů kolem světa.

Jestliže však **dítě nemá způsobilost k určitému jednání, jedná za něj zákonný zástupce**, tedy zástupce *ex lege*, kterým může být

- a) **jeho rodič v rámci výkonu povinností a práv plynoucích z rodičovské odpovědnosti** (viz § 892 ObčZ; srov. také pravidla pro řešení možných kolizí, § 892 ObčZ, a neshody rodičů, § 877 ObčZ),
- b) **ale i poručník** (§ 929 ObčZ, srov. také poručenství na základě soudního rozhodnutí dle § 934 a násl. ObčZ),
- c) **resp. opatrovník ad hoc či jiná osoba**, kupř. pěstoun v běžných věcech na základě zvláštních ustanovení zákona (viz § 966 odst. 2 ObčZ).

Obecné **negativní pravidlo** stanoví, že **nezletilý**, který nenabyl plné svéprávnosti, **není nikdy**, bez ohledu na obsah ostatních ustanovení, **způsobilý jednat samostatně v těch záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu** (§ 36 ObčZ ve spojení s kupř. § 898 ObčZ, nikoli běžná správa jmění). To platí bezvýjimečně, neboť v zákoně není uvedeno žádné zvláštní pravidlo či výjimka.

Příklad: Patnáctileté Evě chce její babička darovat chatu, na kterou Eva od dětství jezdí. Darovací smlouvu však musí za Evu uzavřít její rodiče. Smlouvu musí schválit soud, neboť ne každý dar je obecně výhodný. Vlastnictví zavazuje.

Zákon upravuje také **jednání dítěte se souhlasem zákonného zástupce** (§ 32 ObčZ). Je stanoveno, že udělil-li zákonný zástupce **nezletilému**, který nenabyl plné svéprávnosti, **ve shodě se zvyklostmi soukromého života** souhlas k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu (výslovně i konkludentně, neformálně, předem i následně – *lat. ratihabice*), **je nezletilý schopen v mezích souhlasu sám právně jednat, pokud to není zákonem zvlášť zakázáno**; souhlas může být následně omezen i vzat zpět (s účinky *ex nunc*). Je-li zákonných zástupců více, postačí, projeví-li **vůči třetí osobě** vůli alespoň jeden z nich. Jedná-li však vůči další osobě více zástupců společně a odporují-li si, nepřihlíží se k projevu žádného z nich (k neshodě viz např. § 876 ObčZ).

Příklad: V den narozenin pětiletých dvojčat Evy a Adama je vzali jejich rodiče do lunaparku. Děti si mohly samostatně vybrat z atrakcí a užít si jízdy na kolotočích. Rodiče postávali opodál a provozovateli jen s úsměvem dali kývnutím hlavy na vědomí, že s jízdou na ponících i cenou za ni souhlasí.

Dojde-li k **excesu**, tedy k situaci, kdy jednala osoba ne plně svéprávná, resp. nebyla řádně zastoupena, **jedná se o absolutně neplatné jednání** pro rozpor se zákonem a veřejným pořádkem (§ 581 ObčZ ve spojení s § 588 ObčZ).

Příklad: Čtyřletá Eva směnila se svojí kamarádkou ze školy své kolo za křečka. Rodiče Evy se smlouvou nesouhlasili. Zejména namítali, že o křečka je třeba se starat, kupovat mu potravu, zajistit veterinární péči apod. Proto zvířátko zanesli zpět rodičům druhé holčičky a požadovali vydání kola.

Ve druhé části občanského zákoníku jsou obsažena i **další ustanovení** týkající se nezletilých ne plně svéprávných dětí, ve kterých je stanovena konkrétní věková hranice. Jde zejména o **sňatečný věk a sňatečnou způsobilost** (§ 672 ObčZ), o **právo dát souhlas k osvojení** (vlastnímu, srov. zejména tzv. právo veta u dítěte staršího dvanácti let, § 806 ObčZ, dále ve vazbě na vlastní dítě, § 811 ObčZ) apod.

Částečnou svéprávnost je třeba **odlišit od participačních práv dítěte, garantovaných mezinárodními smlouvami.**

Ad c) Omezená svéprávnost

Omezenou svéprávnost **má ten, koho soud ve svéprávnosti omezil** (§ 55 a násl. ObčZ). Základním předpokladem je, že každé rozhodnutí musí být učiněno **v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáváním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti**; přitom musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah i stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti. Dále zákon stanoví, že omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak **závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření**. V rámci každého rozhodování tak musí být uplatněn **princip poměrnosti** (viz také IV. ÚS 412/04). Nově proto zákon stanoví celý katalog **podpůrných opatření**, tj. předběžná prohlášení, nápomoc při rozhodování, zastoupení členem domácnosti (v detailech viz dále). Pokud byl někdo omezen ve svéprávnosti, **jedná za něj soudem ustanovený opatrovník**. Procesním předpisem je zákon o zvláštních řízeních soudních (viz § 31 a násl. ZŘS).

Zákon stanoví další pravidla, zejm.

a) cíl: zájem člověka,

- b) **důvod:** duševní porucha, která není jen přechodná,
- c) **rozsah:** jen takový, v jakém člověk není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat,
- d) **a délku:** v souvislosti s určitou záležitostí na dobu nutnou pro její vyřízení, nebo na jinak určenou určitou dobu, nejdéle však na tři roky, resp. pět let.

Ve druhé části občanského zákoníku jsou obsažena **zvláštní ustanovení** týkající se osob, které byly omezeny ve svéprávnosti. Jde zejména o **sňatečnou způsobilost** (§ 673 ObčZ), o **právo dát souhlas k osvojení** (§ 812 ObčZ) a o **pravidla pro výkon rodičovské odpovědnosti** (§ 686 odst. 2 ObčZ).

Zákon upravuje i **faktické omezení svéprávnosti** a zákonné důsledky s tím spojené (viz § 581 ObčZ).

7. Dítě, nezletilé dítě, ne plně svéprávné dítě, nezaopatřené dítě

Dítětem je každý potomek svých rodičů, bez ohledu na věk, zletilost, svéprávnost (viz § 771 až 773; § 775 a § 776 a násl. ObčZ). To má význam jak za života, tak i v případě úmrtí ve vazbě zejména na dědické právo. Relevantní je **právní rodičovství**, byť zákon zohledňuje na mnoha místech i rodičovství biologické, resp. sociální (§ 785 až 793 ObčZ jde-li o popírání otcovství; § 794 a násl. ObčZ jde-li o osvojení nezletilého; § 847 ObčZ ve věci osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého ObčZ). To lze říci i o příbuzenství.

Některá ustanovení zákona však poskytují ochranu pouze **nezletilým dětem, které nenabýly svéprávnosti priznáním svéprávnosti či uzavřením manželství před dosažením věku osmnácti let (tj. nezletilým ne plně svéprávným dětem)**, především prostřednictvím rodičovské odpovědnosti (§ 865 ObčZ). Také mnohé mezinárodní smlouvy považují za dítě pouze osobu mladší osmnácti let (např. čl. 1 ÚPrDt), resp. poskytují ochranu dětem pouze do šestnácti let (kupř. čl. 4 MÚnosD). Rozlišování těchto pojmů má význam i jde-li o osvojení (srov. zakotvené osvojení zletilého, § 846 ObčZ) či o výpočet povinného dílu nepominutelného dědice (§ 1643 ObčZ).

V zákoně se lze setkat též s termínem **nezaopatřené dítě**. Jde o dítě, které není schopno se živit (§ 767 odst. 2 a § 768 odst. 2 ObčZ) či o dítě, které je schopno se živit jen na přechodnou dobu (§ 767 odst. 2 *in fine* ObčZ). Může se jednat jak o dítě zletilé, tak nezletilé, bez ohledu na svéprávnost.

Na dalších místech zákona se lze setkat i s termínem **potomek** (viz např. § 1635, § 1636 ObčZ).

Jiné právní předpisy, zejména práva veřejného, používají zcela odlišnou terminologii, např. pojem **mladistvý, mládež** apod. (viz např. ZSM).

8. Nezletilé dítě a právní jednání

S ohledem na výše uvedené pojmy lze rozlišovat několik kategorií nezletilých dětí, a to

- a) **nezletilé děti, které jsou plně svéprávné** v důsledku uzavření manželství či přiznání svéprávnosti – **jednají samostatně**;
- b) **nezletilé děti, které nejsou plně svéprávné**, tj. mají částečnou svéprávnost; zákon proto diferencuje s ohledem na celé spektrum skutečností a vymezuje
 - a. **nezletilé, kteří jednají samostatně ve vazbě na svoji rozumovou a volní vyspělost** (viz zejm. § 31 a 32 ObčZ) a **pracovněprávní způsobilost** (viz § 34 a § 35 ObčZ);
 - b. **nezletilé, kteří jednají se souhlasem zákonného zástupce** (§ 32 ObčZ);
 - c. **nezletilé, kteří jednají se souhlasem zákonného zástupce a soudu, jde-li o provozování obchodního závodu** (viz § 33 ObčZ);
 - d. **nezletilé, za které jedná výlučně jejich zákonný zástupce.**

Zákonným zástupcem může být zejména

- i. **rodič v rámci rodičovské odpovědnosti** (viz § 892 ObčZ, se souhlasem soudu ve věci jmění dítěte dle § 898 ObčZ);
- ii. **poručník** (se souhlasem soudu v nikoli běžné záležitosti dle § 934 ObčZ);
- iii. **jiné osoby**, kupř. opatrovník *ad hoc* či pěstoun (viz § 966 odst. 2 ObčZ).

Nedostatek způsobilosti nezletilého nesyprávného k právnímu jednání, tj. svéprávnost v nedostatečném rozsahu je **třeba považovat za nesyprávnost k určitému jednání**. Může jít jak o situaci, kdy nezletilý jednal sám, ačkoli za něj měl jednat zákonný zástupce, resp. dát mu souhlas ve shodě se zvyklostmi soukromého života (viz § 32 ObčZ) či o jednání, ke kterému by potřeboval zákonný zástupce nezletilého přivolení soudu (§ 36 ObčZ). Pokud dojde k **excesu**, tj. nějakému jednání, které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek a je v rozporu s dobrými mravy, **toto jednání má za následek absolutní neplatnost** (§ 588 ObčZ). K absolutní neplatnosti přihlíží soud *ex offio*, neboť **je vždy třeba chránit zájem**

nezletilého. Ustanovení o tom, že na právní jednání je třeba hledět spíše jako na platné, než neplatné (§ 574 ObčZ) tak musí důvodně ustoupit této vyšší hodnotě. Dodatečné schválení nezletilého je vyloučeno.

S výše uvedenými pojmy souvisí **deliktní způsobilost a částečná deliktní způsobilost nezletilého plně nesvéprávného dítěte.** Je stanoveno, že každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout (§ 24 ObčZ). **Nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je povinen nahradit způsobenou škodu, pokud byl způsobilý ovládnout své jednání a posoudit jeho následky;** poškozenému náleží náhrada škody i tehdy, nebránil-li se škůdci ze šetrnosti k němu. I kdyby nebyla dána deliktní způsobilost nezletilého, má poškozený právo na náhradu škody, je-li to spravedlivé se zřetelem k majetkovým poměrům dítěte a poškozeného (viz § 2920 ObčZ). **Společně a nerozdílně se škůdcem nahradí škodu** i ten, kdo nad ním **zanedbal náležitý dohled.** Není-li škůdce povinen k náhradě, nahradí poškozenému škodu ten, kdo nad škůdcem zanedbal dohled (viz § 2921 ObčZ).

9. Participační práva dítěte

Částečnou svéprávnost je třeba odlišit od participačních práv dítěte, garantovaných mezinárodními smlouvami (viz zejm. čl. 12 ÚprDt). Dítě musí být bráno jako **aktivní jedinec**, nikoli pasivní objekt aktivit svých rodičů či třetích osob, resp. státních orgánů.

Participační práva dítěte je možné dělit **na čtyři základní úrovně takto:**

- a) právo být informováno,**
- b) právo vyjádřit svůj názor a své přání,**
- c) právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a**
- d) právo svým názorem zcela určit rozhodnutí.**

Dítěti se vždy musí dostat vhodným způsobem všech důležitých informací tak, aby si mohlo s ohledem na svůj věk a rozumovou a volní vyspělost vytvořit vlastní názor. Také mu musí být dán prostor ke sdělení svého názoru, ať už přímo či prostřednictvím jiné osoby. Není rozhodné, zda se jedná o správní či soudní řízení, ať už sporné či nesporné apod. (čl. 12 ÚprDt). Dále je třeba, aby dítě obdrželo informace o možných důsledcích vyhovění jeho názoru, resp. o možných důsledcích jakéhokoli rozhodnutí v jeho věci či věci, která se ho týká (viz čl. 3 EÚVýPrDt). Občanský zákoník tyto základní zásady dané mezinárodními standardy rozvíjí v mnoha ustanoveních (srov. zejm. § 100 ObčZ), zejména však v části druhé. Jedná se především o ustanovení zařazená do rodičovské odpovědnosti, jmenovitě **o vyvratitelnou**

domněnku, dle které se o dítěti starším dvanácti let má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit (§ 867 odst. 2, věta za středníkem ObčZ). Obdobně činí procesní předpisy.

Výsledkem každé činnosti, resp. řízení musí být nalezení souladného a vyváženého řešení v duchu teze „*maximální prospěch dítěti a minimální újmu ostatním*“.

Zejména v případě, kdy **nebylo vyhověno** názoru či přání dítěte, **musí být postup či rozhodnutí ve věci dítěte odůvodněno ve vazbě na zásadu nejlepšího zájmu dítěte.**

S ohledem na **dynamiku** práva na sebeurčení a participačních práv je třeba dát dítěti prostor i v budoucnu, vždy však ve vazbě na jeho nejlepší zájem. V soudem již rozhodnutých věcech, které se týkají dítěte, zejména péče, výživy a osobního styku, není zásadně překážka věci rozsouzené s tím, že podstatná změna poměrů může vést k novému rozhodnutí ve věci (*lat. clausula rebus sic stantibus*). K tomu viz zvláštní sylaby.

10. Nezletilé a ne plně svéprávné dítě jako rodič nezletilého dítěte

Zákon ve zvláštní části stanoví pravidla pro **vznik rodičovství**. Především je uvedeno, žena se stává matkou porodem, a to bez ohledu na věk či stupeň svéprávnosti (viz dále, § 775 ObčZ). Pro vznik otcovství jsou stanoveny vyvratitelné domněnky (viz níže, § 776 a násl. ObčZ), kde hraje významnou roli sňatečný věk, resp. svéprávnost.

Nositelství rodičovské odpovědnosti náleží **každému rodiči** stanovenému zákonem, ledaže jí byl zbaven (§ 865 ObčZ). Zde nehraje roli ani věk, ani svéprávnost matky či otce dítěte. Nicméně, jde-li o **výkon** povinností a práv z rodičovské odpovědnosti vyplývajících, je stanoveno **odlišně**, resp. *ex lege* dochází k **pozastavení** vybraných povinností a práv (viz § 868 odst. 1 ObčZ).

11. Zastoupení

Občanský zákoník upravuje zastoupení, které je **přímé**. Stanoví, že kdo je oprávněn právně **jednat jménem jiného**, je jeho **zástupcem**, a že ze zastoupení **vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému**. Není-li zřejmé, že někdo jedná za jiného, platí, že jedná vlastním jménem (§ 436 ObčZ).

Zastoupení lze **dělit** podle právního důvodu vzniku na:

- **zákonné**, které vzniká přímo *ex lege* – zákonnými zástupci nezletilého ne plně svéprávného dítěte jsou jeho **rodiče** v rámci rodičovské odpovědnosti a dítě zastupují při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé (§ 892 ObčZ); v případě, že dítě rodiče právně nemá, zastupuje ho **veřejný poručník** (dle § 929 ObčZ); zákonnými zástupci jsou i manželé navzájem v běžných věcech apod. (viz § 696 ObčZ); zákonným zástupcem zletilé osoby omezené ve svéprávnosti je **veřejný opatrovník** (dle § 468 ObčZ),
- **ustanovené soudem**, o kterém rozhoduje soud na základě zákona, tj. kupř. jmenuje tomu, kdo je omezován ve svéprávnosti, **opatrovníka** a nalezenému či odloženému novorozenci **poručníka** (§ 928 ObčZ),
- **smluvní**, které vzniká na základě smlouvy (§ 441 ObčZ).

Právní úprava zastoupení je založena na několika **zásadách**, mezi které patří **zjevnost zastoupení, zákaz střetu zájmů, osobní jednání a ochrana před překročením zástupčího oprávnění**. Zákon dále stanoví další obecná i zvláštní pravidla, zejména pro zákonné zastoupení a opatrovnictví, které sleduje ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv. Specifická pravidla jsou stanovena pro smluvní zastoupení a prokuru (viz § 450 ObčZ). K tomu viz zvláštní sylabus.

12. Opatrovnictví člověka

Zákon stanoví, že soud jmenuje opatrovníka člověku, je-li to potřeba k **ochraně jeho zájmů** nebo vyžaduje-li to **veřejný zájem**. Soud jmenuje opatrovníka zejména tomu,

- koho ve **svéprávnosti omezil**,
- tomu, o kom není známo, kde pobývá,
- neznámému člověku zúčastněnému při určitém právním jednání
- nebo tomu, jehož zdravotní stav mu působí obtíže při správě jmění nebo hájení práv (viz § 468 ObčZ).

Stane se tak zpravidla po **shlednutí** člověka s tím, že soud musí **vyslechnout** vyjádření příslušného člověka nebo jinak zjistit jeho stanovisko a vycházet z něho, zejména jde-li o volbu osoby opatrovníka. Není-li to možné, jmenuje soud opatrovníkem zpravidla příbuzného nebo jinou osobu opatrovanci blízkou, která osvědčí o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevat jej i do budoucna. Není-li možné ani to, jmenuje soud opatrovníkem jinou osobu, která splňuje podmínky pro to, aby se stala opatrovníkem, nebo veřejného opatrovníka podle jiného zákona (§ 471 ObčZ).

K **povinnostem** opatrovníka náleží udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu **pravidelné spojení**, projevovat o opatrovance skutečný **zájem**, jakož i dbát o jeho **zdravotní stav** a starat se o naplnění opatrovancových práv a chránit jeho zájmy. Opatrovník při plnění svých povinností **naplňuje opatrovancova právní prohlášení** a dbá jeho názorů, i když je opatrovanec projevil dříve, včetně přesvědčení nebo vyznání, soustavně k nim přihlíží a zařizuje opatrovancovy záležitosti v souladu s nimi. Není-li to možné, postupuje opatrovník podle zájmů opatrovance. Opatrovník dbá, aby způsob opatrovancova života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním opatrovancovým **představám a přáním**. Nesmí odejmout zastoupenému **věc zvláštní obliby**, ledaže to odůvodňuje ohrožení jeho života či zdraví. Věc zvláštní obliby musí být zastoupenému ponechána i při jeho umístění ve zdravotnickém zařízení, v zařízení sociálních služeb apod.

Rozhoduje-li opatrovník o opatrovancových záležitostech, vysvětlí opatrovanci srozumitelně povahu a následky rozhodnutí.

Opatrovnictví **zaniká** smrtí opatrovance. Smrtí opatrovníka či jeho odvoláním soudem však nikoli, neboť přechází na **veřejného opatrovníka**.

13. Opatrovnická rada

Je-li jmenován opatrovník, může opatrovanec nebo každá osoba opatrovanci blízká (viz níže) žádat o **ustavení** opatrovnické rady s tím, že **opatrovník** svolá **schůzi** osob blízkých opatrovanci a jeho přátel, jsou-li mu známi, tak, aby se schůze konala do třiceti dnů po obdržení žádosti. Není-li schůze včas svolána nebo nekoná-li se z jiného důvodu, anebo není-li na ní zvolena opatrovnická rada, svolá schůzi **soud**, a to i bez návrhu. Schůze se může zúčastnit opatrovanec, každá osoba opatrovanci blízká a kdokoli z jeho přátel, třebaže nebyl pozván; každý z nich má jeden hlas. Zúčastní-li se schůze alespoň **pět osob**, může být opatrovnická rada **zvolena** (§ 472 ObčZ). Musí mít nejméně **tři členy**, a to na dobu neurčitou, a **předsedu**.

Bez souhlasu opatrovnické rady **nesmí opatrovník rozhodnout o**

- a) změně bydliště opatrovance,
- b) umístění opatrovance do uzavřeného ústavu nebo podobného zařízení v případě, kdy to zdravotní stav opatrovance zjevně nevyžaduje, nebo
- c) zásazích do integrity opatrovance, nejedná-li se o zákroky bez závažných následků.

Bez souhlasu opatrovnické rady **nesmí opatrovník naložit s majetkem** opatrovance, jedná-li se o

a) nabytí nebo zcizení majetku v hodnotě převyšující částku odpovídající stonásobku životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu,

b) nabytí nebo zcizení majetku převyšující jednu třetinu opatrovanceva majetku, ledaže tato třetina představuje hodnotu jen nepatrnou, nebo

c) přijetí nebo poskytnutí zápůjčky, úvěru nebo jistoty v hodnotách uvedených v písmenu a) nebo b), ledaže se k takovým rozhodnutím vyžaduje i souhlas soudu.

Zákon stanoví další, poměrně komplikovaná pravidla pro zvláštní situace.

14. Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat

Jedná se o nové instituty sledující ochranu člověka, který očekává těžkosti, obtíže, vlastní nezpůsobilost právně jednat apod., resp. již trpí duševní poruchou. Zákon upravuje:

- **předběžné prohlášení**, které může být učiněno **veřejnou i soukromou listinou**, ve které ve vazbě na očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat může **člověk projevit vůli**, aby byly jeho **záležitosti spravovány určitým způsobem**, nebo aby je spravovala **určitá osoba**, nebo aby se určitá osoba stala jeho **opatrovníkem** (viz § 38 ObčZ);
- **nápomoc při rozhodování**, která může být založena **smlouvou**, vyžadující ke své účinnosti **schválení soudem**; potřebuje-li člověk nápomoc při rozhodování, protože mu v tom duševní porucha působí obtíže, třebaže nemusí být omezen ve svéprávnosti, může si s podpůrcem či podpůrci ujednat **poskytování podpory** (viz § 45 ObčZ);
- **zastoupení členem domácnosti**, tj. potomkem, předkem, sourozencem, manželem nebo registrovaným partner či tzv. osobou spolužijící po dobu alespoň tří let, vzniká **schválením soudem**, brání-li duševní porucha zletilému, který **nemá jiného zástupce**, samostatně právně jednat (§ 49 ObčZ); zástupce dá zastoupenému **na vědomí, že ho bude zastupovat**, a srozumitelně mu vysvětlí povahu a následky zastoupení; dbá o ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv i o to, aby způsob jeho života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním představám a přáním zastoupeného; zastoupení se vztahuje na **obvyklé záležitosti**, jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného, proto zástupce není oprávněn udělit souhlas k zásahu do duševní nebo tělesné integrity člověka s trvalými

následky; zástupce může nakládat s **příjmy** zastoupeného v rozsahu potřebném pro **obstarání obvyklých záležitostí**, jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného; s peněžními prostředky na účtu zastoupeného však může nakládat jen v rozsahu nepřesahujícím měsíčně výši životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu; má-li zastoupený **více zástupců**, postačí, pokud jedná jeden z nich; jedná-li však vůči další osobě více zástupců společně a odporují-li si, nepřihlíží se k projevu žádného z nich.

15. Příbuzenství

Zákon uvádí velmi obecnou definici příbuzenství. Stanoví, že **příbuzenství je statusový vztah osob založený na pokrevním poutu** (v širokém slova smyslu s ohledem na dárcovství zárodečných buněk) **anebo vzniklý osvojením**, neboť osvojení vždy představuje především statusovou změnu (*lat. adoption naturam imitatur*, § 771 ObčZ). Rozlišuje se

- a) **příbuzenství v linii přímé** (*lat. linea recta*), tedy zejména mezi prarodiči, rodiči a vnuky (§ 772 odst. 1 ObčZ), a
- b) **příbuzenství v linii vedlejší** (*lat. linea collateralis*), tj. mezi sourozenci apod. (§ 772 odst. 2 ObčZ) s tím, že stupeň příbuzenství je dán počtem zrození (*lat. gradus*, viz § 773 ObčZ).

Zákon na některých místech mezi příbuznými diferencuje i jinak. Používá termíny

- a) **blízcí příbuzní** (např. § 831, § 910 odst. 3 ObčZ), což jsou takové osoby, které mezi sebou nemohou uzavřít manželství, tj. všichni příbuzní v řadě přímé a sourozenci (viz § 675 ObčZ) a
- b) **vzdálení příbuzní**, tj. osoby v linii přímé i vedlejší, odlišné od blízkých příbuzných, kupř. teta a synovec.

16. Mateřství

Mateřství představuje **základní civilní status**, který má význam z pohledu celého právního řádu. Pro člověka je mateřský status klíčový, neboť umožňuje dále zakládat otcovství a příbuzenství vůbec.

Právní úprava je jednoznačná. Občanský zákoník *expressis verbis* stanoví, že **matkou dítěte je žena, která dítě porodila** (§ 775 ObčZ). Jedná se o **kogentní normu**, od které se není

možné jednostranně, ani smluvně odchýlit, což je pro statusové věci charakteristické. V obecné části občanského zákoníku je uvedeno, že jsou zakázána ujednání porušující právo týkající se postavení osob s tím, že porušení je sankcionováno **absolutní neplatností**, ke které přihlédne soud *ex offio* (viz § 1 odst. 2 ve vazbě na § 580 odst. 1 a 588 ObčZ).

Stará římskoprávní zásada respektující fakt porodu (*lat. mater semper certa est*) je v českém prostředí zavedeně považována za základ pro vytvoření statusového poměru matka – dítě. Byla respektována i za situace, kdy v důsledku rozvoje reprodukční medicíny začalo docházet k asistované reprodukci za pomoci dárcovství vajíčka a umělého oplodnění ve zkumavce a kdy biologická, resp. genetická realita nebyla v souladu se stavem právním a sociální realitou. Přirozenoprávní myšlenka jedné matky a jednoho otce dítěte plně odpovídá přírodním zákonům a mezinárodním smlouvám a je v souladu s evropskými standardy v historickém kontextu. Pro vznik mateřství není relevantní věk, zletilost či svéprávnost ženy. Je-li mateřství v souladu se zákonem určeno, každá matka novorozeného dítěte má právo dát svému dítěti jméno a je zejména nositelkou rodičovské odpovědnosti s tím, že výkon některých povinností a práv je *ex lege* pozastaven (viz § 868 odst. 2 ObčZ). Není-li k dítěti právně určeno otcovství, dítěti musí být jmenován poručník.

17. Otcovství

Také otcovství je pro člověka velmi významné, neboť vedle mateřství představuje také **základní statusový poměr, významný pro určování příbuzenství a pro rodinný život každého člověka.**

Právní úprava určování otcovství je založena **na třech právních domněnkách**, které vycházejí z **pravděpodobnosti a jsou vyvratitelné** (§ 776 až 793 ObčZ). Tato koncepce má původ ve starém Římě (*pater vero is est, quem nuptiae demonstrant*) a navazuje na historické právní úpravy u nás. V zásadě se nikterak nevyvíká z konceptu většiny evropských zahraničních úprav. Mnohé občanské zákoníky zakotvující zákonné domněnky otcovství však byly přijaty v dobách, kdy byla legitimita dítěte narozeného do manželství velmi vysoce ceněna a kdy byly mnohé metody asistované reprodukce i paternitních testů neznámé.

Prvá domněnka vychází ze **statusového poměru manželství** (§ 776 ObčZ). Za otce se má manžel matky, pokud se dítě narodilo do manželství či do třístého dne po jeho zániku. Jde o tzv. ochrannou dobu, která měla chránit „pohrobky“. **Druhá domněnka otcovství** staví na **autonomii vůle rodičů a jejich rovnosti** (viz § 779 ObčZ). **Třetí domněnka** je založena na

souloži v tzv. kritické neboli rozhodné době, tj. době ne delší než tři sta dnů a ne kratší nežli sto šedesát dnů před porodem dítěte (§ 783 ObčZ), byť by bylo možné za otce určit na základě genetických testů toho, kdo dítě zplodil (k tomu viz I. ÚS 987/07).

Určení otcovství, resp. rodičovství vůbec, má pro dítě zásadní význam, neboť prostřednictvím svých rodičů se **dítě stává příbuzným se svými prarodiči, sourozenci a dalšími příbuznými** (viz § 771 ObčZ). To má význam pro celý právní řád, a to jak za života těchto osob, tak v případě jejich úmrtí (viz zejména dědické právo). K dalším nejdůležitějším právním důsledkům všech domněnek otcovství patří vznik **nositelství rodičovské odpovědnosti** otci vůči dítěti *ex lege*, **právo dát dítěti osobní jméno** a další práva vyplývající jak ze soukromoprávní úpravy, tak z veřejnoprávních předpisů.

Pokud **nemá právní rodičovství** založené prvou nebo druhou domněnkou **oporu v realitě**, lze je **popírat u soudu** v zákonem stanovených **prekluzivních lhůtách** (viz § 785 a násl. ObčZ). Výjimky jsou stanoveny pro mimořádné situace (§ 792 a § 793 ObčZ). To je v souladu s právem dítěte znát svůj původ, je-li to možné, a právem žít se svými rodiči (čl. 6, 7 a 8 ÚprDt). Třetí domněnka je realizována v rámci soudního řízení, kdy je buď otcovství určeno, anebo je domněnka vyvrácena a návrh na určení otcovství zamítnut. Pak platí zásadně překážka věci rozsouzené (*lat. res iudicata*). Právnímu otcovství odpovídá otcovství biologické, resp. genetické. Jde-li o případy z doby, kdy nebyly genetické testy DNA k dispozici, je možné v souladu s novelou zákona o zvláštních řízeních soudních podat žalobu na obnovu řízení (viz § 425a ZŘS).

18. Manželství

Manželství charakterizuje zákon jako **trvalý svazek muže a ženy** vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc (§ 655). Právní úprava je založena na zásadě **monogamie** a rozlučitelnosti manželství za života manželů **rozvodem**, který je koncipován na principu tzv. kvalifikovaného rozvratu manželství (§ 755 ObčZ).

19. Registrované partnerství

Jedná se o statusový poměr určený pro **osoby stejného pohlaví**, které upravuje zvláštní zákon o registrovaném partnerství. Je založen na **monogamii a rozlučitelnosti** za života partnerů soudem. Občanský zákoník navíc stanoví, že ustanovení upravující poměry mezi

manželi se použijí **obdobně** i na poměry mezi registrovanými partnery, vyjma ustanovení obsažených v části druhé (viz § 3020 ObčZ). Mezi registrovanými partnery tak nevzniká *ex lege* zejména společné jmění manželů či společný nájem bytu manželi. Registrovaní partneři také nemohou společně osvojit dítě, resp. stát se společnými rodiči.

20. Švagrovství

Švagrovství **není příbuzenství**, neboť není založeno na pokrevním poutu, ani na osvojení (viz § 771 ObčZ). Vznik švagrovství je **vázán na vznik manželství a zásadně na jeho existenci** (výjimky níže). Švagrovství není spojeno s jinými formálními svazky (registrovaným partnerstvím) nebo faktickými poměry (nesezdané soužití). Dle důvodové zprávy se jedná o **poměr obdobný příbuzenství**.

Občanský zákoník stanoví, že **vznikem manželství vznikne švagrovství mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela** (§ 774 ObčZ). Uzavřením manželství **však** nevzniká právní poměr mezi všemi příbuznými týchž manželů tak, jak je tento poměr někdy laicky vnímán. Lze tak rozlišovat švagrovství právní (*lat. de iure*) a sociální příbuzenství, které nemá právní význam zamýšlený zákonodárcem ve vazbě na zakotvení pojmu švagrovství do občanského zákoníku.

Jde-li o **linie a stupně švagrovství**, zákon stanoví, že v jaké linii a v jakém stupni je někdo příbuzný s jedním manželem, v takové linii a v takovém stupni je sešvagřen s druhým manželem (§ 774 věta druhá ObčZ).

Příklad: Má-li Adam sestru Marii, je jeho manželka Eva s Marií sešvagřená v linii pobočné ve druhém stupni; má-li Adam matku Janu, je Adamova manželka Eva sešvagřena s jeho matkou Janou v linii přímé v prvním stupni, byť se laicky tento poměr nazývá vztahem snachy a tchyně.

Švagrovství má význam zejména v rámci úpravy **rodinného závodu** (§ 700 a násl. ObčZ) s tím, že je relevantní švagrovství až do druhého stupně. Osoby sešvagřené jsou považovány za **osoby blízké**, bez ohledu na další skutečnosti (viz § 22 odst. 1 *in fine* ObčZ). Jde o vyvratitelnou domněnku. Viz níže. Švagrovství není překážkou uzavření manželství, ani registrovaného partnerství.

Švagrovství **zaniká** ve vazbě na zánik, resp. zrušení manželství takto:

- a) rozvodem (§ 755 a násl. ObčZ),
- b) prohlášením manželství za neplatné (§ 680 a násl. ObčZ),

c) změnou pohlaví (§ 29 ObčZ).

Švagrovství však nezaniká tehdy, zanikne-li manželství smrtí jednoho z manželů (viz § 774 *in fine* ObčZ ve spojení s § 26 ObčZ), resp. prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (§ 26 odst. 2, § 71 ObčZ). To může mít význam zejména v případě existence rodinného závodu (§ 700 ObčZ).

21. Osoby blízké

Zákon obsahuje **tři kategorie** osob blízkých (§ 22 odst. 1 ObčZ, kromě zvláštního režimu pro právnické osoby). Stanoví, že

- a) osoba blízká je *ex lege* **příbuzný v řadě přímé a sourozenec** (§ § 771 a násl. ObčZ), **manžel** (viz § 655 ObčZ) **nebo registrovaný partner** podle zvláštního zákona;
- b) **má se za to**, že osobami blízkými jsou i **osoby sešvagřené** (viz § 774 ObčZ) **nebo osoby, které spolu trvale žijí, např. druh a družka** (jedná o vyvratitelnou domněnku, tj. je umožněn důkaz opaku);
- c) **jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají** za osoby sobě navzájem blízké, **pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní** (újmu je tak třeba tvrdit a dokázat); tato koncepce je založena na pojmu **důvodné pocítování**, který je řazen vedle pojmu **důvodné očekávání** (někdy jako rozumné očekávání); zákonné pojmy důvodného pocítování a důvodného očekávání patří mezi základní právní pojmy přirozeného práva ve vazbě na rozum a cit (viz § 19 ObčZ a bod č. I výše).

Zákon používá ve zvláštní části také termín **osoby blízké dítěti nebo jeho rodině** (§ 931 ObčZ), resp. **pojem osoba dítěti blízká** (§ 962 či § 954 ObčZ). Ve vazbě na mezinárodní smlouvy je třeba uvést také termín **osoby, mezi kterými jsou rodinná pouta** (viz např. čl. 2d EÚStykDt). Jedná se o takové osoby, mezi kterými je vztah jako mezi dítětem a jeho prarodiči nebo sourozenci založený na právu nebo na faktických rodinných vazbách.

Výše uvedené pojmy mohou mít značný význam, zejména pokud bude třeba upravit poměry nezletilého ne plně svéprávného dítěte a těchto osob, především osobní kontakt či rozhodnout o nějaké z forem náhradní rodinné péče (pěstounství či svěřenectví), o opatrovnictví anebo poručenství apod.

22. Bydliště člověka

Občanský zákoník stanoví pravidla pro posuzování bydliště člověka (§ 80 ObčZ). Zákon staví na **fakticitě**, s tím, že evidence obyvatelstva či státní občanství (zejména dítěte) nejsou rozhodné. Vychází tak mimo jiné i z mezinárodních standardů daných mezinárodními smlouvami či nařízeními (srov. termín „obvyklé bydliště“ - „*habitual residence*“ ve smyslu např. čl. 4 MÚnosD; srov. také judikaturu SDEÚ, např. věc C-523/07 a věc C-497/10 PPU).

Je stanoveno, že člověk má bydliště v místě, kde se zdržuje (*lat. corpus domicilandi*) s úmyslem žít tam trvale s výhradou změny okolností (*lat. animus domicilandi*); takový úmysl může vyplývat z jeho prohlášení nebo z okolností případu. Uvádí-li člověk jako své bydliště jiné místo než své skutečné bydliště, může se každý dovolat i jeho skutečného bydliště. Proti tomu, kdo se v dobré víře dovolá uvedeného místa, nemůže člověk namítat, že má své skutečné bydliště v jiném místě (§ 80 odst. 1 ObčZ). Nemá-li člověk bydliště, považuje se za ně místo, kde žije. Nelze-li takové místo zjistit, anebo lze-li je zjistit jen s neúměrnými obtížemi, považuje se za bydliště člověka místo, kde má majetek, popřípadě místo, kde měl bydliště naposledy (§ 80 odst. 2 ObčZ).

23. Domácnost, společná domácnost a rodinná domácnost

Pojem domácnost není v zákoně definován, na rozdíl od předchozích úprav. Domácnost je však možné vymezit s ohledem na jiná ustanovení **jako hospodářskou jednotku tvořenou lidmi a souborem určitých majetkových složek** (obydlí a jeho vybavení).

Domácnost může být jednočlenná či vícečlenná. Podle toho, kdo ji tvoří, lze dále rozlišovat

- a) **domácnost**, např. domácnost osvojitele (§ 827 ObčZ), pěstouna (§ § 968 ObčZ), samostatnou domácnost potomka (§ 1661 ObčZ) apod.;
- b) **společnou domácnost**, kdy alespoň dvě osoby žijí společně a společně uhrazují své potřeby, např. druh a družka (jde-li o důsledky, viz stavení promlčení lhůty dle § 646 ObčZ a stavení vydržecí doby dle § 1098 ObčZ; jde-li o další důsledky ve vazbě na jiné skutečnosti, zejm. délku soužití, viz kupř. § 49 odst. 1 a § 1636 ObčZ); pokud však v jednom obydlí žije více osob, např. studentů, mohou mít každý svoji vlastní domácnost, tj. každý z nich nést své náklady na živobytí;
- c) **rodinnou domácnost**, kterou mohou tvořit
 - o **manželé, resp. rozvedení manželé** (viz § 753 ObčZ),

- **registrovaní partneři,**
- **alespoň jeden rodič a dítě,**
- **rodič dítěte, dítě a tzv. nevlastní rodič.**

Bez ohledu na zákonnou povinnost manželů **žít spolu** (§ 687 odst. 1 ObčZ), nemusí spolu manželé bydlet (budou bydlet trvale odděleně dle § 743 odst. 3 ObčZ, a to na základě dohody či opuštění rodinné domácnosti jedním z manželů) a vést rodinou domácnost (to předvídá § 691 ObčZ). **Rodinná domácnost** je pojmově spojena s **bydlením manželů**. To má velký význam, jde-li např. o uspokojování potřeb rodiny (§ 690 ObčZ), nakládání s obydlím, resp. domem nebo bytem (§ 747 a 748 ObčZ) či ve vazbě na **ochranu před domácím násilím** (§ 751 ObčZ) a bydlení po zániku manželství (§ 766 a násl. ObčZ).

24. Základní a obvyklé vybavení rodinné domácnosti

Jde o termíny manželského majetkového práva, jejichž rozlišování je také velmi významné. Nicméně, účel mají společný. Ve vazbě na obecné zásady rodinného práva – tj. **solidaritu, resp. princip vzájemné pomoci a ochrany slabší strany** chrání toho z manželů, který se v důsledku uzavření manželství dostal nebo může dostat do nepříznivé životní situace. Tím zákon poskytuje nepřímo i ochranu dětem manželů, resp. dětem jim svěřeným do péče apod., rodině jako celku. **Vlastnictví**, resp. spoluvlastnictví těchto specifických movitých věcí (bezpodílové v rámci společného jmění manželů či podílové) **je irelevantní**. Výlučným vlastníkem tak může a mohl být manžel, který opustil rodinou domácnost, resp. zůstavitel. Právní úprava je **kogentní**, tj. nepřipouští odlišnou úpravu předmanželskou či manželskou smlouvou, resp. dědickou smlouvou. Tato limitace vlastnického práva i autonomie vůle je však hodnotově plně odůvodněná. K tomu srov. i nová ustanovení omezující např. (spolu)vlastníka domu nebo bytu z realizace svého práva dispozic (§ 747 ObčZ) či přímo bydlení ve vazbě na domácí násilí (§ 751 a násl. ObčZ).

Základní rozdíly jsou tyto:

- a) základní vybavení** rodinné domácnosti je termínem **užším** (§ 1667 ObčZ); může být tvořeno jen souborem určitých movitých věcí (např. nádobí, kuchyňský stůl, sporák, lednice, pračka, postel, ložní prádlo apod.); pozůstalý manžel i registrovaný partner nabývá vlastnické právo k těmto movitým věcem *ex lege*; to neplatí, pokud pozůstalý manžel bez vážných důvodů nesdílel se zůstavitelem rodinou domácnost;
- b) obvyklé vybavení** rodinné domácnosti je termínem **širším** (§ 698 ObčZ); také může být tvořeno jen souborem movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním

potřebám rodiny založené manželstvím a jejích členů (např. i myčka, mikrovlnná trouba, robot apod.); je stanoven zvláštní režim tzv. nedisponovatelnosti, resp. upravena možnost domáhat se relativní neplatnosti jednání učiněného bez souhlasu chráněného manžela (§ 699 odst. 1 in fine ObčZ), nikoli však registrovaného partnera (viz § 3020 ObčZ); také je značně limitováno právo výlučného vlastníka na užívání a vydání těchto věcí po opuštění rodinné domácnosti (§ 699 odst. 1 ObčZ). K tomu srov. termín „obvyklé vybavení domácnosti“ v procesních normách upravujících věci nepodléhající výkonu rozhodnutí (§ 322 odst. 2 OSŘ).

Pro obě kategorie platí **objektivní hledisko**, byť zákon v druhém případě používá dikci „nezbytné životní potřeby“. Toto hledisko v zásadě vyjadřuje **průměrné poměry v místě a čase** (srov. termín cena obvyklá). V případě dokazování lze orientačně přihlídnout k údajům státní statistické služby či k jiným obdobným údajům, resp. k odbornému posouzení, zejména u hraničních stavů, anebo lze vycházet z důkazu obecnou zkušeností.

Další ochranu opuštěného manžela, resp. pozůstalého manžela poskytují jiná ustanovení upravující např. vyživovací povinnost jak za trvání manželství (§ 697 ObčZ), tak po jeho rozvodu (§ 760 ObčZ) či zániku úmrtím (viz právo na zaopatření z pozůstalosti, § 1666 ObčZ).

25. Oddělené bydlení manželů a odluka

Také tyto pojmy mají význam zejména v rámci manželského majetkového práva (§ 691 ObčZ, viz dikci „nemají-li rodinnou domácnost“), úpravy rozvodu manželství (§ 757 ObčZ, viz text „déle než šest měsíců spolu nežijí“), ale i jde-li o úpravu povinností a práv k nezletilým ne plně svéprávným dětem pro dobu po rozvodu či rozchodu jejich rodičů (§ 908 ObčZ, srov. slova „žijí odděleně“). Jsou významné též v dědickém právu, srov. právo na zaopatření z pozůstalosti (§ 1667 ObčZ, viz „bez vážných důvodů nesdílel se zůstavitelem rodinnou domácnost“) či právo na vydání základního vybavení rodinné domácnosti (§ 1666 odst. 2 ObčZ). Ve vazbě na zákon tak lze vymezit následující:

- a) **o oddělené bydlení manželů** se jedná tehdy, pokud manželé **žijí trvale odděleně a nevedou rodinnou domácnost**, protože zákon stanoví, že manželé mají obydlet tam, kde mají rodinnou domácnost; dále je stanoveno, že se manželé mohou dohodnout, že budou bydlet trvale odděleně (§ 743 ObčZ); to má důsledky zejména ve sféře majetkové: nemají-li manželé rodinnou domácnost, každý nese zásadně náklady své vlastní domácnosti (viz § 691 ObčZ a výjimka tam stanovená);
- b) **o odluce hovoříme** tehdy, pokud spolu manželé **nežijí a netvoří manželské či rodinné společenství**, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou

domácnost a bydlí spolu, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společnosti zjevně obnovit nechce (§ 758 ObčZ); byť mají manželé zákonnou povinnost žít spolu (viz § 687 odst. 2 ObčZ), nelze je nutit, aby za všech okolností tuto povinnost dodržovali, a to zejména s ohledem na možnost rozvodu jako legitimního řešení krize manželství (viz § 755 a násl. ObčZ).

VYBRANÁ JUDIKATURA

IV. ÚS 412/04: Omezení způsobilosti k právním úkonům (nyní svéprávnosti, pozn. autorky sylabu) je vždy závažným zásahem do osobnostní integrity omezovaného, který je třeba zkoumat z pohledu potenciálních zásahů do základních práv omezovaného, garantovaných především článkem 5 a článkem 10 odst. 1, 2 Listiny. Protože tato práva Listina garantuje jako tzv. základní práva absolutní, lze k jejich omezení přikročit jen za účelem ochrany základních práv jiných osob anebo za účelem ochrany veřejného zájmu, který je v podobě principu či hodnoty obsažen v ústavním pořádku. Potenciální omezení těchto základních práv za tímto účelem však vždy musí být provedeno proporcionálně.

Učebnice:

Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. Rodinné právo. Učebnice. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017;

Komentářová literatura:

Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Díl druhý: Rodinné právo § 655-... Praha: C. H. Beck, 2014;

Lavický, P. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Díl první: Obecná část § 1-654. Praha: C. H. Beck, 2014;

Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek 1, § 1 - 117. Praha: Leges, 2013;

Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek ..., § 1 - 117. Praha: Leges, 201...;

Další vybraná literatura:

Benešová, E. Řízení o svéprávnosti s ohledem na práva a povinnosti opatrovance a opatrovníka. Právo a rodina, 2014, č. 9; *Bezouška, P., Piechowiczová, L.* Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. Olomouc: Anag, 2013; *Čapek, J.* Evropský právní pohled na otázky

bydlení. *Rodinné listy*, 2014, č. 9; *Eliáš, K.* Domácnost. *Ad Notam*, 2007, č. 3; *Eliáš, K., Havel, B., Bezouška, P., Šustrová, D.* Občanské právo pro každého. Praha: Wolters Kluwer, 2013; *Hrušáková, M., Králíčková, Z.* Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, č. 2; *Kavalír, J.* Ochrana dobré víry v. ochrana manžela. *Rodinné listy*, 2014, č. 9; *Králíčková, Z.* O příbuzenství a švagrovství. *Právní rozhledy*, 2013, č. 8; *Pilík, V.* Přiznání svéprávnosti nezletilému podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 10; *Zuklínová, M.* Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, č. 7.

Přehled pramenů a vybraných použitých zkratk:

LPS/Listina	Listina základních práv a svobod vyhlášená jako součást ústavního pořádku České republiky usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.
MatrZ	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a přímení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
LPS/Listina	Listina základních práv a svobod vyhlášená jako součást ústavního pořádku České republiky usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.
MatrZ	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a přímení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
RegP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Ú/Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZdravSI	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
ZdravSpecSI	zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZSPO	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Přehled mezinárodních smluv a vybraných použitých zkratk:

EÚLP/Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5, 8, 9, 11 a 14 (vyhlášena sděleními č. 209/1992 Sb., č. 41/1996 Sb., 243/1998 Sb. a č. 48/2010 Sb. m. s.)
EÚVýPrDt	Evropská úmluva o výkonu práv dětí (vyhlášena sdělením č. 54/2001 Sb. m. s.)
EÚStykDt	Úmluva o styku s dětmi (vyhlášena sdělením č. 91/2005 Sb. m. s.)
EÚOsvojDt	Evropská úmluva o osvojení dětí (vyhlášena sdělením č. 132/2000 Sb. m. s.)
HÚOsvojDt	Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (vyhlášena sdělením č. 43/2000 Sb. m. s.)
ÚPrDt	Úmluva o právech dítěte (vyhlášena č. 104/1991 Sb.)
ÚnosD	Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (vyhlášena sdělením č. 34/1998 Sb.)
ÚOsvojDt	Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (sdělení č. 43/2000 Sb. m. s.)
ÚBioMed	Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny z roku (vyhláška č. 96/2001 Sb. m. s.)
ÚManž	Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižšímu věku pro uzavření manželství a registraci manželství (vyhláška č. 124/1968 Sb.)
ÚZvíř	Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu (vyhláška č. 19/2000 Sb., m. s.)

KONTROLNÍ OTÁZKY

- 1) Odlište právní osobnost od svéprávnosti.**
- 2) Kdy lze člověka prohlásit za nezvěstného a kdy za mrtvého? Jaký má význam odlišování těchto pojmů?**
- 3) Co je to částečná svéprávnost a kdy používáme termín omezená svéprávnost?**
- 4) Vysvětlete koncepci přímého zastoupení.**
- 5) Kdy jmenuje soud člověku opatrovníka?**
- 6) Co jsou to podpůrná opatření a jaký mají pro člověka význam?**
- 7) Kdo je zákonným zástupcem nezletilého ne plně svéprávného dítěte?**
- 8) Charakterizujte participační práva dítěte**

- 9) **Může se stát nezletilý právně rodičem? Jaká práva bude mít k novorozenci?**
- 10) **Kdo je matkou dítěte?**
- 11) **Jak upravuje zákon určování otcovství?**
- 12) **Jak vzniká příbuzenství a jaký má význam?**
- 13) **Jaký význam má pojem osoba blízká?**
- 14) **Vymezte domácnost, společnou domácnost, rodinnou domácnost a její základní a obvyklé vybavení.**
- 15) **Na jakém základě je koncipováno bydliště člověka?**